

ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਕਰਜੇ ਸਬੰਧੀ ਪੰਜਾਬ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰ ਯੂਨੀਅਨ ਦੀ ਸਰਵੇ ਰਿਪੋਰਟ - ਕਰਜੇ ਦੀ ਹਾਲਤ, ਕਰਜੇ ਦੇ ਕਾਰਨ - ਸੁਝਾਅ ਤੇ ਹੱਲ

ਸਮੁੱਚੇ ਮੁਲਕ ਦਾ ਖੇਤੀ ਖੇਤਰ ਡੂੰਘੇ ਸੰਕਟ ਦੀ ਲਪੇਟ 'ਚ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਖੇਤੀ ਖੇਤਰ 'ਚ ਲੱਗੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੇ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀਆਂ ਆਏ ਰੋਜ਼ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀਆਂ ਇਸ ਸੰਕਟ ਦਾ ਮੰਦਭਾਗਾ ਤੇ ਮੂੰਹ ਬੋਲਦਾ ਸਬੂਤ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਕਿਸਾਨਾਂ- ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਸਿਰ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਵਧ ਰਹੇ ਕਰਜੇ ਦਾ ਭਾਰ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਸਮੇਤ ਮੁਲਕ ਭਰ 'ਚ ਕਿਸਾਨੀ ਕਰਜੇ ਤੇ ਕਰਜਾ ਮੁਆਫੀ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਉਭਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਸਮੇਤ ਕਈ ਸੂਬਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਕਿਸਾਨੀ ਕਰਜੇ ਦੀ ਮੁਆਫੀ ਬਾਰੇ ਐਲਾਨ ਕਰ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ (ਇਹ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਇਹ ਐਲਾਨ ਵੀ ਨਿਗੂਣੇ ਤੇ ਵਿਖਾਵੇ ਖਾਤਰ ਹਨ) ਪਰ ਖੇਤੀ ਖੇਤਰ ਦੀ ਗੀੜ ਦੀ ਹੱਡੀ ਬਣਦੇ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਕਰਜੇ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਧਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਕਰਜੇ ਬਾਰੇ ਠੱਸ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਉਸਨੇ ਇਸ ਮਕਸਦ ਖਾਤਰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਪਾਖੰਡ ਹੈ। ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਕੇ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਘੱਟੇ ਰੋਲਣ ਦੀ ਚਾਲ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਆਬਾਦੀ ਦੇ 30 ਫੀਸਦੀ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਾਰੇ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਜਾਣੂੰ ਨਾ ਹੋਣਾ ਜਚਣਯੋਗ ਦਲੀਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਜੇ ਉਸਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਭਲਾ ਪਤਾ ਕਰਾਉਣ 'ਚ ਕੀ ਦਿੱਕਤ ਹੈ? ਸੋ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਕਰਜੇ ਪੱਖੋਂ ਹਾਲਤ ਦੀ ਹਕੀਕੀ ਤਸਵੀਰ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਰਗਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਫੌਰੀ ਮਕਸਦ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਕੇ ਪੰਜਾਬ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰ ਯੂਨੀਅਨ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਸਰਵੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸਰਵੇਖਣ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅੰਤਿਮ ਨਾ ਹੋ ਕੇ ਅੰਤਿਮ ਰਿਪੋਰਟ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਵੇ ਦੌਰਾਨ ਕਰਜੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਤੇ ਆਮਦਨ, ਘਰਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ, ਸਰਕਾਰੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ, ਘਰਾਂ 'ਚ ਜਰੂਰੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਆਦਿ ਪੱਖਾਂ ਦੇ ਕਈ ਹੋਰ ਲੜ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਸਰਵੇ ਦਾ ਜਰੂਰੀ ਹਿੱਸਾ ਸਮਝ ਕੇ ਸਰਵੇਖਣ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤੱਥ ਤੇ ਅੰਕੜੇ ਵੀ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਪਰ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦਾ ਕਾਰਜ ਅਜੇ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਫਿਰ ਵੀ ਕਰਜੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਾਰੇ ਸਰਵੇ 'ਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਲਗਭਗ ਸਾਰੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸਰਵੇ 1600 ਤੋਂ ਉਪਰ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਹ ਕਾਫੀ ਵੱਡੇ ਘੇਰੇ ਨੂੰ ਕਲਾਵੇ 'ਚ ਤਾਂ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਸੈਂਪਲ ਸਰਵੇ ਹੀ ਹੈ।

ਸਰਵੇ ਦੇ ਖੇਤਰ ਬਾਰੇ

ਇਹ ਸਰਵੇ ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਪੰਜ ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਬਠਿੰਡਾ, ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ, ਫਰੀਦਕੋਟ, ਮੋਗਾ ਤੇ ਸੰਗਰੂਰ ਦੇ 11 ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਤੇ ਦੁਆਬੇ ਦੇ ਜਲੰਧਰ ਜਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਤਹਿਸੀਲ ਨਕੋਦਰ ਦੇ 2 ਪਿੰਡਾਂ 'ਚੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਘਰਾਂ 'ਚੋਂ ਵੀ ਇਹ ਸਰਵੇ ਚੋਣਵੇਂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ ਘਰ-ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਹੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਹੁਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲਗਪਗ ਪੂਰੇ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸਰਵੇ ਅਧੀਨ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਪਿੰਡਾਂ 'ਚੋਂ ਵੀ ਕਾਫੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਇਸ ਸਰਵੇ 'ਚ ਕਵਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਸਮੇਂ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਗਿਣਤੀ 'ਚ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹਰ ਜਿਲ੍ਹੇ 'ਚ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਨੇੜੇ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਦੂਰੀ ਵਾਲਾ ਹੋਣ ਨੂੰ ਚੁਣਨ ਸਮੇਂ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਰਵੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਟੀਮਾਂ 'ਚ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਖੁਦ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪਿੰਡਾਂ 'ਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਟੀਮਾਂ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਸਰਵੇ 'ਚ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਭਰੋਸੇ ਦੀ ਤੰਦ ਬੇਹੱਦ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੈ ਪਰ ਇਸਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਹਾਸਲ ਹੋਏ ਤੱਥਾਂ ਤੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਬਾਰੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਸ਼ੰਕਿਆਂ ਦੀ ਨਿਵਰਤੀ ਲਈ ਮੁੜ ਪੜਤਾਲ ਦਾ ਅਮਲ ਵੀ ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਸਾਡੀਆਂ ਟੀਮਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿੱਥੇ ਇਹ ਪੱਖ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਵਾਲਾ ਸੀ ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਨਪੜ੍ਹਤਾ ਜਾਂ ਘੱਟ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਹੋਣਾ ਇਕ ਸਮੱਸਿਆ ਵੀ ਸੀ। ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਤਬਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਕਾਰਕੁੰਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨੇ ਹੱਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਜਥੇਬੰਦ ਕਰਨ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਦੀ ਸਮਝ ਰਖਦੀਆਂ ਕਈ ਸੁਹਿਰਦ ਟੀਮਾਂ ਸਾਡੀ ਸਹਾਇਤਾ 'ਚ ਆ ਜੁਟੀਆਂ ਅਤੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਨਿਭੀਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੇਤਨ ਤੇ ਜਥੇਬੰਦ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦੇ ਅਸੀਂ ਤਹਿ ਦਿਲੋਂ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅੱਤ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਾਰਜ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹ ਸਕੇ।

ਸਰਵੇ ਅਧੀਨ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਸਿਰ ਚੜ੍ਹੇ ਕਰਜੇ ਦਾ ਆਕਾਰ

ਇਸ ਸਰਵੇ ਅਧੀਨ ਆਏ ਕੁੱਲ 1618 ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਸਿਰ 12 ਕਰੋੜ 47 ਲੱਖ 20 ਹਜ਼ਾਰ 979 ਰੁਪਏ ਦਾ ਕਰਜਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਜੇ ਦੀ ਕੁੱਲ ਰਾਸ਼ੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਰਵੇ ਅਧੀਨ 1618 ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਸਿਰ ਪ੍ਰਤੀ ਪ੍ਰੀਵਾਰ ਔਸਤ ਕਰਜਾ 77083 ਰੁਪਏ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਸਰਵੇ 'ਚ ਆਏ ਕੁੱਲ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	ਕੁੱਲ ਕਰਜਾ ਰਾਸ਼ੀ	ਔਸਤ ਕਰਜਾ ਪ੍ਰਤੀ ਪਰਿਵਾਰ
1618	12,47,20,979-00	77083 ਰੁਪਏ

ਕਰਜੇ ਦੇ ਬੋਝ ਹੇਠ ਦੱਬੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਸਿਰ ਕਰਜੇ ਦੀ ਹਾਲਤ

ਇਸ ਸਰਵੇ ਅਧੀਨ ਆਏ ਕੁੱਲ 1618 ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ 254 ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਸਿਰ ਕੋਈ ਕਰਜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕਰਜੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਗਿਣਤੀ 1364 ਬਣਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਸਿਰ ਹੀ ਕਰਜੇ ਦੀ ਕੁੱਲ ਰਾਸ਼ੀ 12 ਕਰੋੜ 47 ਲੱਖ 20 ਹਜ਼ਾਰ 979 ਰੁਪਏ ਹੈ। ਇਸ ਮੁਤਾਬਕ ਕਰਜੇ ਦੇ ਬੋਝ ਹੇਠ ਦੱਬੇ ਪ੍ਰਤੀ ਪਰਿਵਾਰ ਸਿਰ ਔਸਤ ਕਰਜੇ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ 91437 ਰੁਪਏ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ 254 ਪਰਿਵਾਰ ਇਸ ਸਰਵੇ 'ਚ ਕਰਜਾ ਮੁਕਤ ਪਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈਆਂ ਦਾ ਤਾਂ ਖੁਦ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕਰਜਾ ਦਿੰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਬਾਕੀ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਹੋਰ ਘੱਖ ਪੜਤਾਲ ਦੀ ਲੋੜ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੋਰ ਸਹਾਇਕ ਕੰਮ ਪੰਦੇ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਹਨ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਾਂ ਇਹ ਹੀ ਵੇਖਣ 'ਚ ਆਇਆ ਕਿ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰ ਪਰਿਵਾਰਾਂ 'ਚੋਂ ਜਿਸ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ 'ਤੇ ਲੱਗਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕਾਰੋਬਾਰ ਹੋਵੇ ਉਹੀ ਕਰਜਾ ਮੁਕਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਕਰਜਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	ਕੁੱਲ ਕਰਜੇ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ	ਔਸਤ ਕਰਜਾ ਪ੍ਰਤੀ ਪਰਿਵਾਰ
1364	12,47,20,979	91,437 ਰੁਪਏ

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਲਏ ਕਰਜੇ ਪੱਖੋਂ ਹਾਲਤ

ਸਰਵੇ ਅਧੀਨ ਆਏ 1618 ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਜਿਹੜੇ ਸਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਕਰਜਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਸਰੋਤ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜਾ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਜਮੀਨ ਮਾਲਕ (ਜੋ ਅੱਗੇ ਤਿੰਨ ਪਰਤਾਂ 'ਚ ਵੰਡੇ ਹੋਏ ਹਨ) ਸੂਦਖੋਰ, ਦੁਕਾਨਦਾਰ, ਸੁਨਿਆਰ, ਬੈਂਕਾਂ, ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ, ਮਾਈਕਰੋਫਨਾਂਸ ਕੰਪਨੀਆਂ, ਫਾਇਨਾਸ ਕੰਪਨੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਦੋਸਤ ਮਿੱਤਰ ਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਰਜਾ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ 'ਚ ਮਾਈਕਰੋਫਨਾਂਸ ਕੰਪਨੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤਾ ਕੁੱਲ ਕਰਜਾ 28897035 ਰੁਪਏ ਹੈ ਜਦੋਂਕਿ ਬੈਂਕਾਂ ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਕਰਜੇ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ 20219969 ਰੁਪਏ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਕੁੱਲ ਕਰਜੇ ਦਾ 16.21% ਬਣਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਹਨਾਂ ਬੈਂਕਾਂ/ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਕਰਜੇ 'ਚੋਂ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਬੈਂਕਾਂ ਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਜਾ ਥੋੜਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਬੈਂਕਾਂ ਦੀ ਵਿਆਜ ਦਰ ਤਾਂ ਸੂਦਖੋਰਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਢੁਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਉਂ ਹੀ ਮਾਈਕਰੋਫਨਾਂਸ ਕੰਪਨੀਆਂ ਵਲੋਂ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜਾ ਦੇਣ ਦਾ ਨਵਾਂ ਵਰਤਾਰਾ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਕਰਜੇ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ 2 ਕਰੋੜ 88 ਲੱਖ 97 ਹਜ਼ਾਰ 035 ਰੁਪਏ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕੁੱਲ ਕਰਜੇ ਦਾ 23.16% ਬਣਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ 26% ਵਿਆਜ ਦਰ ਤਾਂ ਮਾਨਤਾਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ਪਰ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਟੁੱਟਣ ਦੀ ਹਾਲਤ 'ਚ ਇਹ ਦਰ ਕਈ ਕੇਸਾਂ 'ਚ 50% ਤੱਕ ਵੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੂਦਖੋਰਾਂ ਵਲੋਂ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਕਰਜੇ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ 28876650 ਰੁਪਏ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਕੁੱਲ ਕਰਜੇ ਦਾ 23.16 ਫੀਸਦੀ ਹੈ। ਜਮੀਨ ਮਾਲਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਕਰਜੇ 'ਚੋਂ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ 10 ਏਕੜ ਤੋਂ ਉਪਰ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜਗੀਰਦਾਰਾਂ ਦਾ ਹੈ, ਜੋ 1,92,69,900/- ਰੁਪਏ ਬਣਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਕੁੱਲ ਕਰਜੇ ਦਾ 15.46 ਫੀਸਦੀ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜਾ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ 'ਚ 0 ਤੋਂ 5 ਏਕੜ ਤੱਕ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ 85 ਲੱਖ 84 ਹਜ਼ਾਰ 400 ਰੁਪਏ ਦਾ ਕਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਕੁੱਲ ਕਰਜੇ ਦਾ 6.88 ਫੀਸਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ ਕਰਜਾ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਦਾ ਸਰੋਤ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖੇਤੀ ਕਿੱਤੇ 'ਚੋਂ ਆਮਦਨ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਨੌਕਰੀ ਪੇਸ਼ਾ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਹੈ ਜਾਂ ਰਿਟਾਇਰ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਹੈ। ਜਦੋਂਕਿ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਤੋਂ ਲਏ ਕਰਜੇ (ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤਾ ਕਰਜਾ ਬਿਨਾਂ ਵਿਆਜ ਹੈ) 'ਚ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਸਹੁਰਿਆਂ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਪੱਖ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ 'ਚ ਕੁੜੀ ਵਾਲੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਮੁੰਡੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜਕ ਦਬਾਅ ਹੇਠ ਹੋਣ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਪਰਿਵਾਰ ਅੱਗੋਂ ਵਿਆਜ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਕੁੜੀ ਦੇ ਸਹੁਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਵੀ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹੇਠਾਂ ਵੱਖ-2 ਸਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਹਾਸਲ ਹੋਏ ਕਰਜੇ ਦਾ ਟੇਬਲ ਦੇਖ ਕੇ ਤਸਵੀਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਫ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਲੜੀ ਨੰ:	ਕਰਜੇ ਦਾ ਸ੍ਰੋਤ	ਰਾਸ਼ੀ	ਵਿਆਜ ਦਰ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਤੇ ਵੱਧੋ ਵੱਧ
1	> 10 ਏਕੜ ਮਾਲਕੀ ਵਾਲੇ	1,92,69,900/-	24% ਤੋਂ 60%
2	> 5 ਏਕੜ ਤੋਂ 10 ਏਕੜ	93,28,500/-	18% ਤੋਂ 60%
3	> 0 ਤੋਂ 5 ਏਕੜ ਤੱਕ	85,84,400/-	18% ਤੋਂ 60%
4	ਸੂਦਖੋਰ	2,88,76,650/-	24% ਤੋਂ 60%
5	ਮਾਈਕਰੋਫਾਈਨਾਂਸ ਕੰਪਨੀਆਂ	2,88,97,035/-	26% ਤੋਂ 60%
6	ਸੁਨਿਆਰ	17,04,725/-	24% ਤੋਂ 60%
7	ਦੁਕਾਨਦਾਰ	57,500/-	24% ਤੋਂ 60%
8	ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ/ਦੋਸਤ ਮਿੱਤਰ	77,82,300/-	00% ਤੋਂ 00%
9	ਬੈਂਕਾਂ/ਕੋਆਪ੍ਰੇਟਿਵ ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ	2,02,19,969/-	7% ਤੋਂ 24%

ਉਪਰਲੇ ਟੇਬਲ ਤੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਵਿਆਜ ਦਰ ਬੇਹੱਦ ਉੱਚੀ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਆਜ ਦਰ 18% ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 60% ਤੱਕ ਹੈ।

ਸਰਵੇ ਅਧੀਨ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਨੋਟ ਹੋਈ ਕਿ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਕਈ ਜਮੀਨ ਮਾਲਕ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਉੱਚੀ ਵਿਆਜ ਦਰ ਲਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕਰਜ਼ੇ ਹੇਠ ਆਏ ਮਜ਼ਦੂਰ ਤੋਂ ਖੇਤੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਾਉਣ ਸਮੇਂ ਦਿਹਾੜੀ ਵੀ ਘੱਟ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਆਮ ਦਿਹਾੜੀ 250 ਰੁਪੈ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਮਜ਼ਦੂਰ ਨੂੰ ਦਿਹਾੜੀ 200 ਰੁਪੈ ਹੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੇਲੇ-ਕੁਵੇਲੇ ਕਰਾਏ ਕੁਝ ਘੰਟਿਆਂ ਦੇ ਕੰਮ ਦਾ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਵਿਆਜ ਦੇ ਇਵਜ ਵਿਚ ਜਮੀਨ ਮਾਲਕਾਂ ਤੇ ਜਗੀਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ 'ਚ ਗੋਗਾ-ਕੂੜਾ ਕਰਦੀਆਂ ਉਮਰਾਂ ਲੰਘਾ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਪੱਖ ਸਿਰੇ ਦੀ ਜਗੀਰੂ ਲੁੱਟ ਖਸ਼ੋਟ 'ਚ ਜਕੜੀ ਕਿਰਤ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਸੰਗਲਾਂ ਵੱਲ ਝਾਤ ਪਵਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਵਿਆਜ 'ਚ ਜਾਂਦੀ ਰਕਮ ਦਾ ਟੇਬਲ

ਕੁੱਲ ਕਰਜ਼ਾ ਰਾਸ਼ੀ	ਔਸਤ ਵਿਆਜ ਦਰ ਸਲਾਨਾ	ਕੁੱਲ ਵਿਆਜ ਸਲਾਨਾ
12,47,20,979/-	24%	2,99,33,035/-

ਕਿਹੜੀਆਂ ਮਦਾਂ ਉਪਰ ਖਰਚ ਹੋਈ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ

ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਵਲੋਂ ਲਏ ਗਏ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ਕੰਮਾਂ ਵਾਸਤੇ ਲਈ ਤੇ ਵਰਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਬਾਰੇ ਵੀ ਸਰਵੇ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਣਸਰਦੀ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਬਣਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈਆਂ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਲੈਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋੜਾਂ 'ਚ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਇਲਾਜ, ਘਰ ਦੀ ਉਸਾਰੀ, ਟੀਪ-ਟੱਪਲਾ, ਅਸਲ 'ਚ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਣਸਰਦੇ ਦਾ ਸਿਰ ਢਕਣ, ਰੋਜਾਨਾ ਜਿੰਦਗੀ 'ਚ ਦੋ ਵਕਤ ਦਾ ਚੁੱਲਾ ਤਪਾਉਣ ਵਰਗੀਆਂ ਘਰੇਲੂ ਲੋੜਾਂ, ਮੁੰਡੇ-ਕੁੜੀ ਦੇ ਹੱਥ ਪੀਲੇ ਕਰਨ ਦੀ ਅਣਸਰਦੀ ਲੋੜ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰੀ, ਬਦਲਵੇਂ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਵਸੀਲਿਆਂ ਦੀ ਭਾਲ 'ਚ ਠੇਕੇ 'ਤੇ ਜਮੀਨ ਲੈ ਕੇ ਵਾਹੀਕਰਨ ਅਤੇ ਕੋਈ ਛੋਟਾ ਮੋਟਾ ਵਹੀਕਲ ਖਰੀਦਣਾ, ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ।

ਕੁੱਲ ਕਰਜ਼ਾ : 12,47,20,979 ਰੁਪੈ

ਕਰਜ਼ਾ ਲੈਣ ਦਾ ਮਕਸਦ

ਮਕਸਦ	ਕੁੱਲ ਰਾਸ਼ੀ	ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ
ਬਿਮਾਰੀ	2,39,33,500/-	19.18
ਘਰ ਉਸਾਰੀ	3,04,36,900/-	24.4
ਜਮੀਨ ਠੇਕੇ 'ਤੇ	075,14,000/-	6.2
ਘਰੇਲੂ ਲੋੜਾਂ	1,76,96,110/-	14.18
ਮਸ਼ੀਨਰੀ	066,08,269/-	5.2
ਵਿਆਹ	1,79,16,475/-	14.3
ਹੋਰ ਜਰੂਰਤਾਂ	2,06,15,725/-	16.5
ਕੁੱਲ	12,47,20,979/-	100

ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਸਿਰ ਚੜ੍ਹੇ ਕੁੱਲ ਕਰਜ਼ੇ 'ਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਰਾਸ਼ੀ 3,04,36,900 ਰੁਪੈ ਘਰਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਉਪਰ ਖਰਚ ਹੋਈ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਕੁੱਲ ਕਰਜ਼ੇ ਦਾ 24.4% ਬਣਦੀ ਹੈ। ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਦੂਜੀ ਵੱਡੀ ਰਾਸ਼ੀ 2,39,33,500 ਰੁਪੈ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਉਪਰ ਖਰਚ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਕਿ 19.18% ਬਣਦੀ ਹੈ। ਵਿਆਹਾਂ ਉਪਰ ਖਰਚ ਹੋਈ ਰਾਸ਼ੀ ਕੁੱਲ ਕਰਜ਼ੇ ਦਾ 14.3% ਬਣਦੀ ਹੈ। ਰੋਜਮਰਾਂ ਦੀਆਂ ਘਰੇਲੂ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਲਏ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ 1,76,96,110 ਰੁਪੈ ਜੋ ਕਿ ਕੁੱਲ ਕਰਜ਼ੇ ਦਾ 14.18% ਬਣਦੀ ਹੈ। ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ ਤੇ ਸਕੂਟਰਾਂ ਸਮੇਤ ਕਈ ਹੋਰ ਸਾਧਨਾਂ ਲਈ 66,08,269 ਰੁਪੈ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਜੋ ਕੁੱਲ ਕਰਜ਼ੇ ਦਾ 5.2% ਬਣਦਾ ਹੈ। ਠੇਕੇ ਉਪਰ ਜਮੀਨ ਲੈ ਕੇ ਵਾਹੀਕਰਨ ਲਈ ਚੱਕੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਰਕਮ 7,51,4,000 ਰੁਪੈ ਬਣਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕੁੱਲ ਕਰਜ਼ੇ ਦਾ 6.02% ਬਣਦੀ ਹੈ। ਹੋਰਨਾਂ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ 2,06,15,725 ਰੁਪੈ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਕੁੱਲ ਕਰਜ਼ੇ ਦਾ 16.5% ਬਣਦਾ ਹੈ। ਹੋਰਨਾਂ ਲੋੜਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਮਦ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ 'ਚ ਪਸ਼ੂ ਖਰੀਦਣ, ਥਾਂ ਖਰੀਦਣ, ਘਰਾਂ 'ਚ ਪਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਲਈ ਨਲਕਾ ਜਾਂ ਮੋਟਰ ਲਵਾਉਣ, ਬਦਲਵੇਂ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਲਈ ਪੀਟਰ ਰੋਹੜਾ ਲੈਣ, ਰਗੜਾਈ ਵਾਲੀ ਮਸ਼ੀਨ ਲੈਣ, ਕੋਈ ਸੈਕਿੰਡ ਹੈਂਡ (ਪੁਰਾਣਾ) ਟਰੈਕਟਰ-ਟਰਾਲੀ ਖਰੀਦਣ, ਮੌਤ ਜਾਂ ਭੋਗ ਪਾਉਣ ਤੇ ਕਿਸੇ ਮੁੰਡੇ ਜਾਂ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ ਭੇਜਣ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਸਿਰ ਚੜ੍ਹੇ ਲੋਕ ਤੋੜ ਕਰਜ਼ੇ ਦਾ ਕਾਰਨ:

1. **ਜਮੀਨ ਤੋਂ ਵਿਰਵੇ ਹੋਣਾ:** ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਸਿਰ ਕਰਜ਼ੇ ਚੜਨ ਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਮੀਨ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨਿਰਬਾਹ ਦੀਆਂ ਤੰਦਾਂ ਤਾਂ ਖੇਤੀ ਕਿੱਤੇ ਨਾਲ ਬੱਝੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਪਰ ਜਮੀਨ ਮਾਲਕੀ ਨਹੀਂ। ਇਕ ਛੋਟੇ ਹਿੱਸੇ ਕੋਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਿਗੂਣੀ ਜਮੀਨ ਮਾਲਕੀ ਹੈ। ਜਮ੍ਹਾਂ ਪੂੰਜੀ, ਖੇਤੀ ਸੰਦਾਂ ਤੇ ਸਿਚਾਈ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਭਾਰੀ ਤੋਟ ਹੈ। ਠੇਕੇ 'ਤੇ

ਜਮੀਨਾਂ ਵੀ ਘਾਟੇ ਦਾ ਸੌਦਾ ਹੋ ਨਿਬੜਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਰਵੇ 'ਚ ਇਹ ਤੱਥ ਸਾਹਮਣੇ ਹਨ ਕਿ 1618 ਪਰਿਵਾਰਾਂ 'ਚੋਂ 36 ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਸਿਰ ਜਮੀਨ ਠੇਕੇ 'ਤੇ ਲੈਣ ਕਾਰਨ ਹੀ 7514000 ਰੁਪਏ ਦਾ ਕਰਜਾ ਚੜਿਆ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਇਹ ਰਕਮ ਕਰਜੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਛੋਟੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਪ੍ਰਤੀ ਪਰਿਵਾਰ ਇਹ ਰਾਸ਼ੀ 208722 ਰੁਪਏ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਵਲੋਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਮਕਸਦਾਂ ਖਾਤਰ ਲਏ ਕਰਜੇ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਤੀ ਪਰਿਵਾਰ ਕਰਜੇ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਰਕਮ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਸਰਵੇ 'ਚ ਆਏ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ 12 ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਕੋਲ ਜਮੀਨ ਮਾਲਕੀ ਦਾ ਅੰਕੜਾ ਸਿਰਫ਼ 21 ਏਕੜ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਕੁੱਲ ਜਮੀਨੀ ਢੇਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ 37753 ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰ (sc) ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਕੋਲ 64513 ਹੈਕਟੇਅਰ (1,61282.5 ਏਕੜ) ਜਮੀਨ ਦਾ ਸਰਕਾਰੀ ਅੰਕੜਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਪ੍ਰਤੀ ਪਰਿਵਾਰ 4.27 ਏਕੜ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ 330 ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਕੋਲ 4754 ਹੈਕਟੇਅਰ (1,1,885 ਏਕੜ) ਜਮੀਨ ਹੈ। ਇਹ ਉਹ ਹਿੱਸੇ ਹਨ ਜੋ ਜਾਤ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਲਿਤਾਂ 'ਚ ਹੀ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਆਪਣੀ ਜਮਾਤ ਬਦਲੀ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਤੇ ਉੱਚ ਅਫ਼ਸਰਸ਼ਾਹੀ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਿੱਸੇ ਹਨ। ਜਦੋਂਕਿ 10 ਏਕੜ ਤੋਂ ਹੇਠਲੇ 2566 ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਕੋਲ [40346.5](#) ਏਕੜ ਜਮੀਨ ਹੈ। ਜੋ ਕਿ ਪ੍ਰਤੀ ਪਰਿਵਾਰ 1.57 ਏਕੜ ਦੇ ਲਗਭਗ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਏਨੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਮੀਨ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਸਿੰਚਾਈ ਤੇ ਖੇਤੀ ਸੰਦਾਂ ਦੀ ਤੋਟ ਕਾਰਨ ਇਹ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾ ਤਾਂ ਖੁਦ ਚੱਜ ਨਾਲ ਖੇਤੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੇ ਉਹ ਅੱਗੇ ਠੇਕੇ 'ਤੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਰੇਟ ਵੀ (ਛੋਟੀ ਮਾਲਕੀ ਤੇ ਸਿੰਚਾਈ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਤੋਟ ਕਾਰਨ) ਬੇਹੱਦ ਨੀਵਾਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਉਹ ਜਮੀਨ ਠੇਕੇ 'ਤੇ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮਹਿੰਗੇ ਲਾਗਤ ਖਰਚਿਆਂ ਤੇ ਭਾਰੀ ਠੇਕਾ ਰਕਮਾਂ ਕਾਰਨ ਉਹ ਵੀ ਘਾਟੇ ਦਾ ਪੰਦਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰ ਤੇ ਕਿਸਾਨ ਵਿਰੋਧੀ ਨੀਤੀਆਂ ਕਾਰਨ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਜਮੀਨਾਂ ਖੁਰਨ ਦਾ ਅਮਲ ਵੀ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਕਿਸਾਨ ਯੂਨੀਅਨ ਏਕੜਾ ਉਗਰਾਹਾਂ ਵਲੋਂ ਮੋਗਾ ਤੇ ਬਰਨਾਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪਿੰਡਾਂ 'ਚੋਂ ਕੀਤੇ ਸਰਵੇ ਅਨੁਸਾਰ ਲਗਪਗ 17% ਜਮੀਨ ਮਾਲਕ ਜਮੀਨਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਖਿਆਂ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬੇਜਮੀਨੇ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਕਿਸਾਨਾਂ (ਗੈਰ ਦਲਿਤਾਂ) ਅਤੇ ਛੋਟੀਆਂ ਢੇਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨਾਂ (ਸਮੇਤ ਦਲਿਤਾਂ) ਦੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਅਜਿਹੀ ਹੈ ਜੋ ਖੇਤੀ ਪੰਦੇ 'ਤੇ ਜਮੀਨ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਪਰ ਜਮੀਨ ਤੋਂ ਵਿਰਵੇ ਹੋਣ ਜਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਜੋਗੀ ਜਮੀਨ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਖੇਤੀ ਦਾ ਪੰਦਾ ਲਾਹੇਵੰਦ ਨਾ ਹੋ ਕੇ ਕਰਜਿਆਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਤੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਖੇਤੀ ਨੀਤੀ ਇਸ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਅੱਡੀ ਲਾ ਰਹੀ ਹੈ।

2. **ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੀ ਤੋਟ ਤੇ ਉਣਾ ਮਿਹਨਤਾਨਾ:** ਖੇਤੀ ਖੇਤਰ 'ਚ ਹਰੇ ਇਨਕਲਾਬ ਦੇ ਨਾਂਅ ਹੇਠ ਖੇਤੀ ਦੇ ਮਸ਼ੀਨੀਕਰਨ, ਵਪਾਰੀਕਰਨ ਅਤੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਤੇ ਨਦੀਨ ਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਵਧਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਦਕਾ ਖੇਤੀ 'ਚੋਂ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਸੱਟ ਵੱਜੀ ਹੈ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਉਣਾ ਮਿਹਨਤਾਨਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਤੇ ਖਰਚ ਦਾ ਪਾੜਾ ਲਗਾਤਾਰ ਵਧਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਦੀਨਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਵਧਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੇ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਕੋਲੋਂ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਗੁਡਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਖੋਹ ਲਿਆ ਹੈ। ਕੱਖ-ਪੱਠਾ ਖੇਤ ਕੇ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਦੇ ਪੰਦੇ ਨੂੰ ਮਾੜੇ ਰੁਖ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਨਦੀਨ ਨਾਸ਼ਕ ਦਵਾਈਆਂ ਕਾਰਨ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦਾ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਖੁਸ਼ ਗਿਆ ਹੈ ਸਗੋਂ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣਾ ਦਾ ਪੰਦਾ ਵੀ ਸੁੰਘੜ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਜਮੀਨ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਲਈ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਦਾ ਪੰਦਾ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤਾ ਲਾਭਦਾਇਕ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਖੇਤਾਂ 'ਚੋਂ ਕੱਖ ਖੇਤ ਕੇ ਪਿੜਾਂ 'ਚੋਂ ਤੂੜੀ ਹੁੰਝ ਕੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਪਾਲੇ ਪਸ਼ੂ ਘਰ ਦੀ ਕੋਈ ਨਾਂ ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਗਰਜ ਕੱਢਣ ਦਾ ਸਾਮਾ ਜ਼ਰੂਰ ਬਣਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਲਈ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਵਸੋਂ ਬਾਹਰੀ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੇਲਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਨਰਮਾ ਪੱਟੀ 'ਚ ਨਰਮੇ ਦੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ 'ਚ ਜਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਰੇਟ 'ਤੇ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਕਈ ਉਦਮੀ ਪਰਿਵਾਰ ਤਾਂ ਲਗਪਗ ਸਾਲ ਭਰ ਦਾ ਬਾਲਣ ਵੀ ਕੱਠਾ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਹੁਣ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਲਈ ਬਾਲਣ ਕੱਠਾ ਕਰਨਾ ਹੀ ਵੱਡੀ ਸਮੱਸਿਆ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਣਕ ਅਤੇ ਝੋਨੇ ਦੀ ਕਟਾਈ ਦਾ ਲਗਪਗ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਹੀ ਹੁਣ ਕੰਬਾਈਨਾਂ ਨੇ ਸਾਂਭ ਲਿਆ ਹੈ। ਕਣਕ ਦੀ ਕਟਾਈ ਕੰਬਾਈਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕਰਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੁਣ ਤੂੜੀ ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਣਕ ਦੀ ਵਾਢੀ ਦਾ ਦੋ ਡੇਢ ਮਹੀਨੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ ਸੀਜਨ ਹੁਣ ਕੁਝ ਕੁ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਹੀ ਸਿਮਟ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਤੂੜੀ ਵਾਲੀ ਮਸ਼ੀਨ ਨੇ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰ ਔਰਤਾਂ ਕੋਲੋਂ ਬੱਲੀਆਂ ਚੁਗਣ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਖੋਹ ਲਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿੱਥੇ ਕਣਕ ਦੀ ਵਾਢੀ ਹੱਥੀਂ ਕਰਨ ਤੇ ਕਣਕ ਕਢਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਹੜੰਬੇ ਰਾਹੀਂ ਹੋਣ ਸਕਦਾ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਡੇਢ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਲਗਾਤਾਰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਤਾਂ ਮਿਲਦਾ ਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮਜ਼ਦੂਰ ਔਰਤਾਂ ਖੇਤਾਂ 'ਚੋਂ ਬੱਲੀਆਂ ਚੁਗਣ ਅਤੇ ਪਿੜ ਹੁੰਝਣ ਰਾਹੀਂ ਦਾਣੇ ਤੇ ਤੂੜੀ ਵੀ ਚੋਖੀ ਮਾਤਰਾ 'ਚ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਲੈਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਕੰਬਾਈਨ ਤੇ ਤੂੜੀ ਵਾਲੀ ਮਸ਼ੀਨ ਦੀ ਬਦੌਲਤ ਨਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦਾ ਹੀ ਉਜਾੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸਗੋਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਲਈ ਤੂੜੀ ਵੀ ਮਹਿੰਗੇ ਭਾਅ ਖਰੀਦਣ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਬਣ ਗਈ। ਇਉਂ ਹੀ ਝੋਨਾ ਕਟਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਕੰਬਾਈਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਦੋ-ਡੇਢ ਮਹੀਨੇ ਮਿਲਣ ਵਾਲਾ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵੀ ਉਜੜ ਗਿਆ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਖੇਤਾਂ 'ਚ ਰੂੜੀ ਦੀ ਰੋਹ ਪਾਉਣ ਅਤੇ ਘਰਾਂ 'ਚ ਭਰਤ ਪਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਹੁਣ ਮਸ਼ੀਨੀਕਰਨ ਦੀ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰ ਮਰਦ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਖੇਤੀ ਖੇਤਰ 'ਚੋਂ ਮਹਿੰਜ 4 ਤੋਂ 5 ਮਹੀਨਿਆਂ ਦਾ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਹੀ ਮਸਾਂ ਨਸੀਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਹਾਲਤ ਨੇ ਸਮੇਤ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਜੀਵਨ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਅਸੰਭਵ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਤ 'ਚ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਕੋਲ ਮਹਿੰਗੀਆਂ ਵਿਆਜ ਦਰਾਂ 'ਤੇ ਕਰਜਾ ਚੁੱਕਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰੇ ਇਨਕਲਾਬ ਦੀ ਨੀਤੀ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਸਿਰ ਕਰਜੇ ਚੜਣ ਦਾ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਰਨ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਵਿਗਿਆਨਕ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਪਰ ਖੇਤੀ ਖੇਤਰ 'ਚ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹਰ ਵਿਗਿਆਨਕ ਵਿਕਾਸ

ਅਜਿਹਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਉਪਰੋਂ ਕੰਮ ਦੇ ਬੋਝ ਨੂੰ ਹਲਕਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਬਣੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਉਜਾੜੇ ਦਾ ਸਾਧਨ ਨਾ ਬਣੇ। ਜਾਂ ਫਿਰ ਵਿਹਲੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਨੂੰ ਬਦਲਵੇਂ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕੇ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੋਵੇ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਸੇ ਹਰੇ ਇਨਕਲਾਬ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਭਾਵੇਂ ਖੇਤੀ ਪੈਦਾਵਾਰ 'ਚ ਕਾਫ਼ੀ ਵਧਾਰਾ ਤਾਂ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰੰਤੂ ਮਹਿੰਗੇ ਬੀਜ ਮਸ਼ੀਨਰੀ, ਰੋਹ, ਤੇਲਾਂ, ਕੀਟ ਨਾਸ਼ਕਾਂ ਤੇ ਨਦੀਨਨਾਸ਼ਕਾਂ ਆਦਿ ਨੇ ਕਿਸਾਨੀ (ਨਾ ਕਿ ਜਗੀਰਦਾਰਾਂ) ਨੂੰ ਵੀ ਖ਼ੁੰਗਲ ਕਰਕੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਅਸਹਿ ਬੋਝ ਹੇਠ ਦੱਬ ਦਿੱਤਾ।

ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਸਿਰ ਚੜ੍ਹੇ ਕਰਜ਼ੇ ਬਾਰੇ ਕੀਤੇ ਇਸ ਸਰਵੇ ਤੇ ਅਧਿਐਨ ਰਿਪੋਰਟ ਨੇ ਇਹ ਹਕੀਕਤ ਤੇ ਤੱਥ ਵੀ ਉਭਾਰਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਸਿਰ ਚੜ੍ਹੇ ਕਰਜ਼ੇ 'ਚੋਂ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਖਾਸੀ ਮੋਟੀ ਰਕਮ 23933500ਰੁਪੈ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਇਲਾਜ ਉਪਰ ਖਰਚ ਹੋਈ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਬੋਝਾ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਕੈਂਸਰ, ਕਾਲਾ ਪੀਲੀਆ, ਗੁਰਦੇ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋਣ, ਹੱਡੀਆਂ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋਣ ਤੇ ਹਾਰਟ ਅਟੈਕ ਵਰਗੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਲਈ ਵੀ ਇਸ ਨਵੇਂ ਖੇਤੀ ਮਾਡਲ ਦੀ ਨੀਤੀ ਕਾਰਨ ਚੁਫੇਰੇ ਫੈਲਿਆ ਤੇ ਬਹੁਭਾਂਤੀ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਨ ਹੈ। ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਨਾ ਮੁਰਾਦ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਖੇਤ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਸਰੀਰਕ ਸੱਤਿਆ ਨੂੰ ਚੂਸ ਕੇ ਕੰਮ ਜੋਗਾ ਨਹੀਂ ਛਡਦੀਆਂ ਸਗੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੇਥਾਹ ਮਹਿੰਗੇ ਇਲਾਜ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਲਈ ਨਿਹੱਕੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ 'ਤੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਰਕਮਾਂ ਚੁੱਕਣ ਦੀ ਖੜੇ ਪੈਰ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਤੋਂ ਹੀ ਵਾਂਝੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ ਇਲਾਜ ਤੋਂ ਵੀ ਵਾਂਝੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹਕੂਮਤਾਂ ਵਲੋਂ ਉਦਾਰਵਾਦੀ ਨੀਤੀਆਂ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਤਹਿਤ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਲੋਕ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਨੀਤੀਆਂ ਤੋਂ ਪੱਲਾ ਝਾੜਨ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਸਿਹਤ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਾ ਨਿੱਜੀਕਰਨ ਤੇ ਵਪਾਰੀਕਰਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਹਸਪਤਾਲਾਂ 'ਚ ਕਰਜ਼ੇ ਚੁੱਕ ਕੇ ਮਹਿੰਗਾ ਇਲਾਜ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਫਿਰ ਤਿਲ ਤਿਲ ਕਰਕੇ ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਘੋਰ ਵਿਤਕਰੇਪੂਰਨ, ਦੋਸ਼ ਪੂਰਨ ਤੇ ਖੂਨਚੁਸ ਕਰਜ਼ਾ ਨੀਤੀ :

ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਸਿਰ ਚੜ੍ਹੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਘੋਰ ਵਿਤਕਰੇਪੂਰਨ, ਦੋਸ਼ ਪੂਰਨ ਤੇ ਖੂਨਚੁਸ ਬੈਂਕ ਨੀਤੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰ ਯੂਨੀਅਨ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਇਸ ਸਰਵੇ ਤੇ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਵੇ ਅਧੀਨ ਆਏ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਸਿਰ ਚੜ੍ਹੇ ਕਰਜ਼ੇ 'ਚੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਕ ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਬੇਹੱਦ ਨਿਗੂਣੀ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਇਕੋ ਹੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਕਾਂ ਵਲੋਂ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਟਾਲਾ ਵੱਟਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਦਿਖਾਵੇ ਮਾਤਰ ਨਾ ਮਾਤਰ ਕਰਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਵੀ ਗਿਆ ਉਸਦੀ ਵਿਆਜ ਦਰ ਵੀ 12 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਬੈਂਕਾਂ ਵਲੋਂ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਸਨਅਤਕਾਰਾਂ, ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਘਰਾਣਿਆਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਲੱਖਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਦੀਆਂ ਰਕਮਾਂ ਬਿਨਾਂ ਵਿਆਜ ਜਾਂ ਬੇਹੱਦ ਮਾਮੂਲੀ ਵਿਆਜ ਦਰਾਂ ਤੇ ਮਹੱਈਆ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ਾ ਦੇਣ ਅਤੇ ਕਰਜ਼ਾ ਉਗਰਾਹੀ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ 'ਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਪਰ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ, ਔਰਤਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਮੋਟੀਆਂ ਵਿਆਜ ਦਰਾਂ ਤੇ ਕਰਜ਼ਾ ਦੇ ਕੇ ਖੂਨ ਚੂਸਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮਾਈਕ੍ਰੋਫਨਾਂਸ ਕੰਪਨੀਆਂ, ਸੈਲਫ ਹੈਲਪ ਗਰੁੱਪਾਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਵਲੋਂ ਮਾਨਤਾ ਦੇਣ ਦੀ ਨੀਤੀ ਬਣਾਈ ਤੇ ਅਮਲ 'ਚ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਵੇਂ ਸੂਦਖੋਰਾਂ ਨੂੰ ਬੈਂਕ ਨੀਤੀ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਵੱਡੀਆਂ ਰਕਮਾਂ ਵੀ ਜੁਟਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਦੀ ਗਰਟੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਗਰਾਹੀ ਦੀ ਜਾਮਨੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

ਜਮੀਨ ਮਾਲਕਾਂ ਲਈ ਵੀ ਸਸਤੇ ਬੈਂਕ ਕਰਜ਼ੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਵਿਆਜ ਦਰ 7%, 4%, 12% ਤੱਕ ਹੈ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਇਹ ਰਾਸ਼ੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਿਗੂਣੀ ਹੈ। ਉਗਰਾਹੀ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਸਖਤ ਹਨ। ਪਰ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਫਿਰ ਵੀ ਰਿਆਇਤੀ ਨੀਤੀ ਹੈ। ਸਿਰੇ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਖੇਤੀ ਖੇਤਰ ਲਈ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ 'ਚ ਵੱਡਾ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਂਅ ਹੇਠ ਪਹਿਲਾਂ ਖੇਤੀ ਸਨਅਤਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕਰੋੜ ਰੁਪੈ ਦੇ ਸਸਤੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਸੂਦਖੋਰਾਂ ਲਈ ਵੀ ਖੇਤਰ ਦੀ ਰਾਖਵੀਂ ਕਰਜ਼ ਰਾਸ਼ੀ ਵਿਚੋਂ ਰਕਮ ਹਾਸਲ ਹੋਣ ਦੀ ਨੀਤੀ ਬਣਾਈ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਸੂਦਖੋਰਾਂ ਵੱਲੋਂ 24 ਤੋਂ 60% ਤੱਕ ਵਿਆਜ ਦਰਾਂ 'ਤੇ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ਾ ਦੇਣ ਤੇ ਖੱਕੜ ਵਿਹਾਰ ਨੂੰ ਖੁੱਲੀ ਛੁੱਟੀ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਰਕਾਰੀ ਬੈਂਕਾਂ ਵਲੋਂ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਸਸਤੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇਣ ਤੋਂ ਕਿਨਾਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਇਹੀ ਕਰਜ਼ਾ ਨੀਤੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸੂਦਖੋਰਾਂ ਤੇ ਜਗੀਰਦਾਰਾਂ ਕੋਲੋਂ ਉਚੀਆਂ ਵਿਆਜ ਦਰਾਂ ਤੇ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੂਦਖੋਰਾਂ ਦੇ ਇਸ ਧੰਦੇ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਘੇਰੇ 'ਚ ਲਿਆਉਣ ਤੋਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਲਗਾਤਾਰ ਇਨਕਾਰੀ ਹਨ।

ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਹੱਲ ਸਬੰਧੀ ਨੀਤੀ-ਗਤ ਸਝਾਅ

1. ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਸਾਨੀ ਸਿਰ ਚੜ੍ਹੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਤਿੱਖੇ ਜਮੀਨੀ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ ਅਣਸਰਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਚੱਲ ਰਹੀ ਜਮੀਨੀ ਹੱਦਬੰਦੀ (17.5 ਏਕੜ) ਤੋਂ ਉਪਰਲੀ ਜਮੀਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬੇਨਾਮੀ ਅਤੇ ਬੰਜਰ ਤੇ ਬੇਕਾਰ ਜਮੀਨ ਨੂੰ ਆਬਾਦ ਕਰਕੇ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਤੇ ਗਰੀਬਾਂ 'ਚ ਵੰਡਣ ਰਾਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਮੀਨੀ ਤੋਟ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਲਾਹੇਵੰਦਾ ਧੰਦਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਖੇਤਰ ਲਈ ਵੱਡੀਆਂ ਬਜਟ ਰਕਮਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਬਰਾਨੀ ਅਤੇ ਟਿਊਬਵੈੱਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਿੰਜੀ ਜਾਂਦੀ ਜਮੀਨ ਨੂੰ

ਨਹਿਰੀ ਪਾਣੀ ਵਾਲੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਖੇਤੀ ਲਾਗਤ ਵਸਤਾਂ ਰੇਹ, ਤੇਲ, ਬੀਜ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਆਦਿ ਦੇ ਸਨਅਤਕਾਰਾਂ ਤੇ ਵਪਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸੁਪਰ ਮੁਨਾਫ਼ਿਆਂ ਉਪਰ ਕੱਟ ਲਾ ਕੇ ਖੇਤੀ ਲਾਗਤ ਵਸਤਾਂ ਸਸਤੀਆਂ ਦਰਾਂ 'ਤੇ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਰੇਹਾਂ, ਸਪਰੇਹਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਜਾਂ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਵੱਧ ਝਾੜ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸਥਾਨਕ ਮੌਸਮ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਬੀਜ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਖਰੀਦ ਲਾਹੇਵੰਦੇ ਭਾਵਾਂ 'ਤੇ ਕਰਨ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਭਨਾਂ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਖਰੀਦ ਨੀਤੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

2. ਖੇਤੀ ਆਧਾਰਤ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਮੁਖੀ ਸਨਅਤਾਂ ਲਾਉਣ ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਖੇਤੀ ਚੌਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਲੱਗੀਆਂ ਸਨਅਤਾਂ 'ਚ ਖੇਤੀ 'ਚ ਵਾਫਰ ਹੋਈ ਕਿਰਤ ਸ਼ਕਤੀ ਲਈ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਮੂੰਹ ਧੱਕੇ ਜਾ ਰਹੇ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 15 ਲੱਖ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੇਤੀ 'ਚ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਵੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਜੇਕਰ ਘੱਟੋ ਘੱਟ 6 ਮਹੀਨੇ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਦਾ ਸੰਤਾਪ ਹੰਢਾਉਂਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਦਿਹਾੜੀ ਹੀ 200 ਰੁਪੈ ਵੀ ਮੰਨੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਕਾਰਨ ਆਏ ਸਾਲ 52 ਅਰਬ ਰੁਪੈ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੁੱਲ ਦੀ ਕਿਰਤ ਸ਼ਕਤੀ ਅਜਾਈਂ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।
3. ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਉਣ ਲਈ ਨਿੱਜੀਕਰਨ, ਵਪਾਰੀਕਰਨ ਤੇ ਉਦਾਰੀਕਰਨ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਭਨਾਂ ਕਿਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਧੀਆਂ-ਪੁੱਤਾਂ ਨੂੰ ਉਚੇਰੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਤੱਕ ਮੁਫਤ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣ ਦੀ ਨੀਤੀ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਰਕਾਰੀ ਅਦਾਰਿਆਂ 'ਚ ਖਾਲੀ ਪਈਆਂ ਲੱਖਾਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਪੂਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਠੇਕਾ ਭਰਤੀ ਦੀ ਨੀਤੀ ਰੱਦ ਕਰਕੇ ਸਥਾਈ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤੇ ਵਧਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਜਰੂਰਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਨਵੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਪੈਦਾ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।
4. ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਸਿਰ ਕਰਜ਼ ਚੜ੍ਹਨ ਦਾ ਇੱਕ ਕਾਰਨ ਵਧ ਰਹੀ ਮਹਿੰਗਾਈ ਨੂੰ ਨੱਥ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਖਾਤਰ ਜਨਤਕ ਵੰਡ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਨੀਤੀ ਤਿਆਗ ਕੇ ਇਸਨੂੰ ਮਜਬੂਤ ਕਰਨ ਤੇ ਇਸਦੇ ਘੇਰੇ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਜਰੂਰਤ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਪਲਾਟ ਦੇਣ ਤੇ ਮਕਾਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਬਜਟ ਰਕਮਾਂ ਜਟਾਉਣ ਤੇ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਬਣਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
5. ਮੌਜੂਦਾ ਵਿਤਕਰੇਪੂਰਨ, ਦੋਸ਼ ਪੂਰਨ ਤੇ ਖੂਨ ਚੂਸ ਕਰਜ਼ਾ ਨੀਤੀ ਕਰਕੇ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ, ਬੇਜ਼ਮੀਨੇ ਤੇ ਕਰਜ਼ਾ ਮੋੜਨ ਤੋਂ ਅਸਮਰੱਥ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਕਰਜ਼ੇ ਮੁਆਫ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਬਿਨਾਂ ਵਿਆਜ ਜਾਂ ਸਸਤੀਆਂ ਵਿਆਜ ਦਰਾਂ ਤੇ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਤੇ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਜ਼ੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅੰਨ੍ਹੀ ਸੂਦਖੋਰੀ ਲੁੱਟ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਲੋਕ ਪੱਖੀ ਕਰਜ਼ਾ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਕਿਸਾਨੀ ਦੇ ਨਾਂਅ ਹੇਠ ਜਗੀਰਦਾਰਾਂ, ਖੇਤੀ ਸਨਅਤਕਾਰਾਂ ਤੇ ਸੂਦਖੋਰਾਂ ਨੂੰ ਸਸਤੇ ਬੈਂਕ ਕਰਜ਼ੇ ਤੇ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਜਗੀਰਦਾਰਾਂ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਆਮਦਨ ਨੂੰ ਟੈਕਸਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ 'ਚ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਪਰ ਇਹ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ਾ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ 'ਚ ਖੇੜਾ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਉਪਰੋਕਤ ਦਰਜ ਨੀਤੀਗਤ ਸੁਝਾਅ ਜਗੀਰਦਾਰਾਂ, ਸੂਦਖੋਰਾਂ ਤੇ ਵੱਡੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਨੁਮਾਇੰਦਾ ਤੇ ਸਾਮਰਾਜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਝੋਲੀ ਚੁੱਕ ਸਰਕਾਰਾਂ ਤੇ ਲੋਕ ਵਿਰੋਧੀ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਆਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਖਾਤਰ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਤੇ ਸਾਂਝੀ ਲਹਿਰ ਉਸਾਰਕੇ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸਰਕਾਰੀ ਨੀਤੀਆਂ ਦੇ ਸਤਾਏ ਹੋਰਨਾਂ ਕਿਰਤੀ ਕਮਾਊ ਰਿੱਸਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਜਾਨ ਹੂਲਵੇਂ ਘੋਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਇਸ ਰਾਹ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਹੋਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਹਿਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜਗੀਰਦਾਰੀ ਤੇ ਸਾਮਰਾਜੀ ਲੁੱਟ ਦੇ ਜੂਲੇ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਏ ਬਿਨਾਂ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਸਿਰ ਕਰਜ਼ੇ ਚੜ੍ਹਨ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਚਿਤਵੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੇ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪੁੱਗਤ ਵਾਲੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਇਸ ਕਰਜ਼ੇ ਅਤੇ ਕਰਜ਼ਾ ਚੜ੍ਹਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੀਆਂ ਮਹਿੰਗਾਈ, ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ, ਨਾ ਮੁਰਾਦ ਬਿਮਾਰੀਆਂ, ਜਮੀਨਾਂ ਦੀ ਤੋਟ, ਵਿਤਕਰੇਪੂਰਨ ਤੇ ਖੂਨ ਚੂਸ ਕਰਜ਼ਾ ਨੀਤੀ ਆਦਿ ਅਲਾਮਤਾਂ ਤੋਂ ਨਿਜਾਤ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸੂਦਖੋਰੀ ਲੁੱਟ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਢੰਗ - ਮਾਈਕਰੋ ਫਾਇਨਾਂਸ ਅਦਾਰੇ

(ਕੁੱਝ ਪੱਖਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ)

ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਕਿਰਤੀ ਜਨਤਾ ਸੂਦਖੋਰੀ ਦੇ ਢੰਗ ਰਾਹੀਂ ਚਿਰਾਂ ਤੋਂ ਤਿੱਖੀ ਜਗੀਰੂ ਲੁੱਟ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੁੰਦੀ ਤੁਰੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੰਸਾਰੀਕਰਨ ਦੇ ਨਾਂ ਥੱਲੇ ਲਾਗੂ ਹੋਏ ਨਵੀਆਂ ਆਰਥਿਕ ਨੀਤੀਆਂ ਦੇ ਹੱਲੇ ਨੇ ਇਸ ਲੁੱਟ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤੇਜ਼ ਕਰਨ 'ਚ ਰੋਲ ਨਿਭਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਹਮਲੇ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਰਵਾਇਤੀ ਸੂਦਖੋਰੀ ਲੁੱਟ ਖਸ਼ੋਟ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਕੜਾਈ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਹੋਰਨਾਂ ਬਦਲਵੇਂ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਇਸਦੇ ਤੱਤ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰਖਦਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਨਿਚੋੜਨ ਦਾ ਅਮਲ ਹੋਰ ਤੇਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਬੈਂਕਿੰਗ ਖੇਤਰ ਤੱਕ ਪੇਂਡੂ ਕਿਰਤੀਆਂ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਨਿਗੂਣੀ ਤੁਰੀ ਆਉਂਦੀ ਸੀ ਪਰ ਸੰਸਾਰੀਕਰਨ ਦੇ ਹੱਲੇ ਨੇ ਬੈਂਕ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਥੱਲੇ ਮਿਲਦੀਆਂ ਮਾਮੂਲੀ ਰਕਮਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਵਾਂਝੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਬੈਂਕਿੰਗ ਪੂੰਜੀ ਦਾ ਮੂੰਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਡੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀਆਂ ਤੇ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਜਗਤ ਵੱਲ ਭੁਆ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸਨੇ ਰਵਾਇਤੀ ਸੋਮਿਆਂ ਤੋਂ ਕਰਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਲੁੱਟ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤੇਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਾਇਦਾਦ ਵਾਂਝੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਤੇ ਦਿਨੋ ਦਿਨ ਨਿਘਰਦੀ ਹਾਲਤ ਕਾਰਨ ਕਰਜ਼ਾ ਮੋੜਨੋਂ ਵੀ ਅਸਮਰੱਥ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਲਈ ਕਰਜ਼ ਸੋਮੇ ਪਿਛਲੇ ਅਰਸੇ 'ਚ ਹੋਰ ਵੀ ਸੁੰਗੜ ਗਏ। ਇਸ ਹਾਲਤ 'ਚ ਦੇਸੀ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਵੱਡੀ ਪੂੰਜੀ ਨੇ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰਾ ਤਰਜ਼ 'ਤੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇਣ ਲਈ ਪੈਰ ਪਸਾਰੇ ਹਨ ਤੇ ਮਾਈਕਰੋ ਫਾਇਨਾਂਸ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਥੱਲੇ ਵੱਡੀ ਪੂੰਜੀ ਬਕਾਇਦਾ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰਾ ਧੰਦੇ 'ਚ ਆ ਵੜੀ ਹੈ। ਇਸਤੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਸਿਖਰਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕਾਰੋਬਾਰ 'ਚੋਂ ਉਹ ਬੈਂਕ ਪੂੰਜੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਕਰਜ਼ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੱਥ ਖਿੱਚ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਵੱਡੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਬੈਂਕਿੰਗ ਪੂੰਜੀ ਲੈ ਕੇ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦੀ ਅੰਨ੍ਹੀ ਲੁੱਟ ਲਈ ਤੁਰ ਪਈਆਂ ਹਨ ਜਿਸਨੇ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਲੁੱਟ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਅਰਸੇ 'ਚ ਉਭਰੇ ਇਸ ਵਰਤਾਰੇ ਰਾਹੀਂ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰ ਨਵੇਂ ਢੰਗ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰਾ ਲੁੱਟ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਮੁੱਚੇ ਵਰਤਾਰੇ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਮੁਢਲੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਛਾਣ ਬੀਣ ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਕੁਝ ਪੱਖ ਨੋਟ ਕੀਤੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਉਂਦੇ ਸਮੇਂ 'ਚ ਵਧੇਰੇ ਅਧਿਐਨ ਰਾਹੀਂ ਭਰਵਾਂ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਖੜ੍ਹੀ ਹੈ।

ਸੂਦਖੋਰੀ ਕਰਜ਼ੇ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਅਰਥਚਾਰੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਰੂਪ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਨਹੁੰਦਰਾਂ ਪਸਾਰੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਨਵਾਂ ਰੂਪ ਮਾਈਕਰੋ ਵਿੱਤੀ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦਾ ਹੈ। ਛੋਟੇ ਉਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕਰਨ, ਆਮਦਨ ਦੇ ਸਾਧਨ ਪੈਦਾ ਕਰਨ, ਬਿਨਾਂ ਜਾਮਨੀ ਤੋਂ ਕਰਜ਼ਾ ਦੇਣ, ਸਵੈ ਸਹਾਇਤਾ ਗਰੁੱਪਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਰਗੇ ਲੁਭਾਉਣੇ ਲਕਬਾਂ ਹੇਠ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਇਹ ਮਾਈਕਰੋ ਵਿੱਤੀ ਅਦਾਰੇ ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਿੱਸਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸੂਦਖੋਰੀ ਲੁੱਟ ਹੇਠ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਆਰਥਿਕ ਹੈਸੀਅਤ ਕਰਕੇ ਆਮ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਸਾਧਨਾਂ ਤੋਂ ਕਰਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰ ਜਨਤਾ ਅੰਦਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤਾਜ਼ਾ ਸਰਵੇਖਣ ਤੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਉਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵਿੱਤੀ ਅਦਾਰੇ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਹੜਿਆਂ ਤੱਕ ਆਪਣੀਆਂ ਨਹੁੰਦਰਾਂ ਪਸਾਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਜਨਲਕਸ਼ਮੀ, ਈਕੋਟਸ, ਐਸ.ਕੇ.ਐਸ. ਵਰਗੇ ਸੈਂਕੜੇ ਅਦਾਰੇ ਪਿਛਲੇ 15 ਸਾਲਾਂ ਅੰਦਰ ਖੁੰਬਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਵਧੇ ਫੁੱਲੇ ਹਨ। ਇਹ ਅਦਾਰੇ ਬੈਂਕਾਂ ਤੋਂ ਸਸਤੀ ਦਰ 'ਤੇ ਕਰਜ਼ੇ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਵਿਆਜ ਦਰ 'ਤੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਵਿਆਜ ਦਰਾਂ ਦਾ ਇਹ ਫਰਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ 87 ਫੀਸਦੀ ਆਮਦਨ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਵਿਆਜ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਫਾਈਲ ਚਾਰਜ, ਬੀਮਾ ਖਰਚੇ ਆਦਿਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋਰ ਕਮਾਈ ਦਾ ਸਾਧਨ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਇਸਤੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ 28 ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਮੰਨ ਕੇ ਇਹ ਅਦਾਰੇ ਸਾਲ ਦੀਆਂ 13 ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਵਸੂਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਕੋਈ ਕਰਜ਼ਦਾਰ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਭਰਨ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਨਵਾਂ ਕਰਜ਼ਾ ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ ਪਿਛਲੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦਾ ਯਕਮੁਸ਼ਤ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਵਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬਾਕੀ ਬਚਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਹੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਯਾਨੀ ਕਿ ਪੁਰਾਣੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀਆਂ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਵਿਆਜ ਸਮੇਤ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਵਸੂਲ ਲਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਮੁਤਾਬਕ ਇਹ ਅਦਾਰੇ ਹਕੀਕਤ ਵਿਚ ਕਰਜ਼ਦਾਰਾਂ ਤੋਂ 40 ਫੀਸਦੀ ਸਲਾਨਾ ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਦਰਾਂ ਵਸੂਲਦੇ ਹਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਰੂਪ ਸਵੈ ਸਹਾਇਤਾ ਗਰੁੱਪਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ 1997 ਤੋਂ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਰੁੱਪਾਂ ਅੰਦਰ ਬੈਂਕ ਇਕ ਪੂਰੇ ਉਦਮੀਆਂ (ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਔਰਤਾਂ) ਦੇ ਗਰੁੱਪ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਜਾਮਨ ਤੋਂ ਕਰਜ਼ਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਦਾਇਗੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਵੀ ਸਮੂਹਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਯਾਨੀ ਕਿ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਟੁੱਟਣ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਕਰਜ਼ਦਾਰ ਤੇ ਬੈਂਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸਮਾਜਕ ਦਬਾਅ ਵੀ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਸਬੰਧੀ ਕਾਗਜ਼ੀ ਕਾਰਵਾਈ, ਕਰਜ਼ਾ ਲੈਣ ਅਤੇ ਮੋੜਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ (ਐਨ.ਜੀ.ਓ.) ਕੋਲ ਹਨ। ਇੱਕਾ ਦੁੱਕਾ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਇਹ ਐਨ.ਜੀ.ਓ. ਸੂਦਖੋਰਾਂ ਵਾਂਗ ਕਮਾਈ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਬੈਂਕਾਂ ਤੋਂ ਕਰਜ਼ੇ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਅਸਲੀ ਹੱਕਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੱਧ ਵਿਆਜ ਦਰਾਂ 'ਤੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਥਾਈਂ ਇਹ ਵਿਆਜ ਦਰਾਂ 10 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਸੈਕੜਾ ਤੱਕ ਵੀ ਪਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਹੁਣ ਮਾਈਕਰੋ ਫਾਇਨਾਂਸ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨਵੇਂ ਰੂਪ ਨਾਲ ਸੂਦਖੋਰੀ ਕਮਾਈ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਸਤਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਇਹ ਅਦਾਰੇ ਸਾਮਰਾਜੀ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਤਹਿਤ ਅਰਥਚਾਰੇ ਨੂੰ ਢਾਲਣ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦਾ ਹੀ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਹਨ। ਸਾਮਰਾਜੀਏ ਇਸ ਲੋਟੂ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਵਾਂਝੇ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਵਿੱਤੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੀ ਨੀਤੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਹਾਲੇ ਸਾਮਰਾਜ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਲੁੱਟ ਤੋਂ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪਾਸੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੱਕ ਇਸ ਲੁੱਟ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਗਰੀਬ ਤੋਂ ਗਰੀਬ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਨਿਚੋੜਨਾ ਹੈ। 2010 ਅੰਦਰ ਜੀ-20 ਮੁਲਕਾਂ ਦੀ ਇਕੱਤਰਤਾ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਮੁੱਖ ਏਜੰਡੇ ਵਜੋਂ ਹੱਥ ਲਿਆ ਹੈ। ਸਾਮਰਾਜੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੂੰ ਤੀਜੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀ ਗਰੀਬ ਕਿਰਤੀ ਜਨਤਾ ਵਿੱਚੋਂ 400 ਖਰਬ ਡਾਲਰ ਸਲਾਨਾ ਦੀ ਮੰਡੀ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਮੰਡੀ ਭਾਰਤ ਵਰਗੇ ਮੁਲਕਾਂ ਅੰਦਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਖੇਤਰ ਅੰਦਰ ਰੱਤ ਨਿਚੋੜ ਨਾਲ ਸਾਕਾਰ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਇਉਂ ਸਾਮਰਾਜੀ ਪੂੰਜੀ ਨੇ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੀ ਰਵਾਇਤੀ ਜਗੀਰੂ ਲੁੱਟ-ਖਸੁੱਟ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਮਾਈਕਰੋ ਫਾਈਨਾਂਸ ਅਦਾਰਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਲੁੱਟ ਦੇ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡੂੰਘਾ ਫੈਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਿਆਜ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਵੱਡੀਆਂ ਕਮਾਈਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਸੰਕਟ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਣ ਦੇ ਹੀਲੇ ਵਜੋਂ ਵਿੱਤੀ ਲੁੱਟ ਦੇ ਜਾਲ ਅੰਦਰ ਕੀ ਵਿਅਕਤੀ, ਕੀ ਘਰ, ਕੀ ਗਰੁੱਪ ਹਰ ਇੱਕ ਨੂੰ ਫਾਹਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਪੈਸੇ ਤੋਂ ਪੈਸਾ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਇਸ ਨੀਤੀ ਸਦਕਾ ਕੋਈ ਅਸਲ ਵਿਕਾਸ ਜਾਂ ਪੈਦਾਵਾਰ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ। ਸਗੋਂ ਹਕੀਕੀ ਪੈਦਾਵਾਰ 'ਚ ਲੱਗਣ ਵਾਲਾ ਪੈਸਾ ਵੀ ਇਸ ਅੰਨ੍ਹੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਖਿੱਚਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ।

ਅਨੇਕਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਅੰਦਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਈਕਰੋਫਾਈਨਾਂਸ ਅਦਾਰਿਆਂ ਨੇ ਘਾਤਕ ਸਿੱਟੇ ਕੱਢੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 75 ਤੋਂ 100 ਫੀਸਦੀ ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਵਿਆਜ ਦਰਾਂ ਦੀ ਉਗਰਾਹੀ ਲਈ ਦਬਸ਼ ਪਾਊ ਤਰੀਕਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਸਿਰੇ ਦੀ ਬਦਨਾਮੀ ਖੱਟੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੰਗਲਾ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਮਾਈਕਰੋਫਾਈਨਾਂਸ ਅਦਾਰੇ ਗਰਾਮੀਨ ਬੈਂਕ, ਜਿਸਦੇ ਬਾਨੀ ਮੁਹੰਮਦ ਯੂਨਸ ਨੂੰ ਮਾਈਕਰੋਫਾਈਨਾਂਸ ਸੇਵਾਵਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਬਦਲੇ 2006 'ਚ ਨੋਬਲ ਇਨਾਮ ਮਿਲਿਆ ਸੀ, ਸਿਰ ਕਰੋੜਾਂ ਦੀ ਧੋਖਾਧੜੀ ਅਤੇ ਗਰੀਬੀ ਘਟਾਉਣ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰੱਤ ਨਿਚੋੜਨ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਵੀ ਐਸ.ਕੇ.ਐਸ. ਮਾਈਕਰੋਫਾਈਨਾਂਸ ਵਰਗੇ ਅਦਾਰੇ ਦਿਨਾਂ ਅੰਦਰ ਹੀ ਫੈਲੇ ਪਸਰੇ ਹਨ। 2015 ਵਿਚ ਐਸ.ਕੇ.ਐਸ. ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਇਸਨੇ 281 ਲੱਖ ਡਾਲਰ ਦਾ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਕਮਾਇਆ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ 2010 ਦੀਆਂ ਅਖਬਾਰੀ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਨੇ, ਆਂਧਰਾ ਅੰਦਰ ਮਾਈਕਰੋਫਾਈਨਾਂਸ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੇ ਕਰਜ਼ਦਾਰ 200 ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀਆਂ ਕਰਨ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਦਾਰਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਗਰੀਬ ਜਨਤਾ ਦੀ ਜਨਤਕ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ, ਬਦਕਲਾਮੀ ਅਤੇ ਕੁੱਟਮਾਰ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕਿੱਸੇ ਹਨ।

ਮਾਈਕਰੋਫਾਈਨਾਂਸ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੀ ਗਾਹਕ ਉਹ ਗਰੀਬ ਜਨਤਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਇਦਾਦ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨਾ ਆੜ੍ਹਤੀਏ ਕਰਜ਼ਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਬੈਂਕਾਂ ਕੋਲ ਜਾਮਨੀ ਵਜੋਂ ਕੁਝ ਰੱਖਣ ਨੂੰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਕਰਜ਼ੇ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦੇ ਸਾਧਨ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਜਾਂ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਹਕੀਕਤ ਵਿਚ ਅਕਸਰ ਹੀ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਘਰੇਲੂ ਲੋੜਾਂ ਮਰਨੇ, ਵਿਆਹ, ਬਿਮਾਰੀ, ਘਰ ਆਦਿ 'ਤੇ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬਿਨਾਂ ਜਾਮਨੀ ਤੋਂ ਦਿੱਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਧੱਕੜ ਹਥਕੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਜਨਤਾ ਕੋਲ ਔਖੇ ਵੇਲੇ ਹੱਥ ਪਸਾਰਨ ਲਈ ਸਿਰਫ ਤੇ ਸਿਰਫ ਏਹੀ ਥਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਪਸ਼ੂ-ਡੰਗਰ, ਭਾਂਡੇ-ਟੀਂਡੇ, ਮੰਜੇ-ਬਿਸਤਰੇ ਤੱਕ ਵੇਚ ਕੇ ਵੀ ਭਰੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਈ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਅਦਾਇਗੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਾਂਝੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਦਬਾਅ ਵੀ ਹਰ ਹੀਲੇ ਕਿਸ਼ਤ ਭਰਨ ਦੀ ਜਾਮਨੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਜ਼ਦਾਰਾਂ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਤੇ ਆਰਥਿਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਹ ਅਦਾਰੇ ਕਰੈਡਿਟ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਬਿਊਰੋ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਟੁੱਟਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਇਹ ਕਰਜ਼ਦਾਰ ਕੋਈ ਵੀ ਸਰਕਾਰੀ ਜਾਂ ਹੋਰ ਆਰਥਿਕ ਸਹਾਇਤਾ ਹਾਸਲ ਨਾ ਕਰ ਸਕਣ। ਸਾਰੇ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਕਾਰਡ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ ਕਿਸੇ ਸਕੀਮ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ।

ਇਹ ਅਦਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ ਦੇਣ ਲਈ ਪੈਸਾ ਕਿਸੇ ਉਸਾਰੂ ਸਰਗਰਮੀ ਜਾਂ ਪੈਦਾਵਾਰ 'ਚੋਂ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਹ ਸਸਤੀਆਂ ਵਿਆਜ ਦਰਾਂ ਤੇ ਬੈਂਕਾਂ ਤੋਂ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। 31 ਮਾਰਚ 2016 ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਦਾਰਿਆਂ ਸਿਰ ਬੈਂਕਾਂ ਦਾ 44822 ਕਰੋੜ ਕਰਜ਼ਾ ਸੀ। ਜਿਸਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਸਰਕਾਰੀ ਖੇਤਰ ਦੀਆਂ ਬੈਂਕਾਂ ਦਾ ਸੀ। ਅੱਗੇ ਇਸ ਕਰਜ਼ੇ 'ਚੋਂ ਵੀ 97 ਫੀਸਦੀ ਹਿੱਸਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਦਾਰਿਆਂ ਨੇ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ 500 ਕਰੋੜ ਸਲਾਨਾ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੀ। ਯਾਨੀ ਕਿ ਲੁੱਟਣ ਲਈ ਵੱਡੇ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਧ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਇਹ ਅਦਾਰੇ ਅਕਸਰ ਹੀ ਲੋਨ ਖਾਤੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੈਂਕਾਂ ਕੋਲ ਵੇਚ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਵੇਚਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਚਲਾਉਂਦੇ ਆਪ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਖਾਤਿਆਂ ਨੂੰ ਮੈਨੇਜਡ ਲੋਨ ਪੋਰਟਫੋਲੀਓ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਉਂ ਕਰਕੇ ਉਹ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਖਾਤਰ ਆਪਣੇ ਵਿੱਤੀ ਸਾਧਨ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੋਂ ਸੁਰਖਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਯਾਨੀ ਕਿ ਪੈਸਾ ਬੈਂਕ ਦਾ, ਪਰ ਕਮਾਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਸਸਤੀ ਦਰ 'ਤੇ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈ ਕੇ ਮੁਨਾਫ਼ਾ, ਫੇਰ ਇਹ ਖਾਤੇ ਵੇਚ ਕੇ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਤੇ ਫੇਰ ਵੱਧ ਵਿਆਜ 'ਤੇ ਉਗਰਾਹੀ ਕਰਕੇ ਮੁਨਾਫ਼ਾ।

ਬੈਂਕ ਵੀ ਕਰਜ਼ਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਸਸਤੀਆਂ ਦਰਾਂ 'ਤੇ ਕਰਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦੀ ਥਾਂ ਮਾਈਕਰੋਫਾਈਨਾਂਸ ਅਦਾਰਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਕਰਜ਼ੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। 2015-16 ਦੌਰਾਨ ਕੁੱਲ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਚੌਥੇ ਹਿੱਸੇ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਰਜ਼ੇ ਸਨ। ਏਥੇ ਵੀ ਇਸ ਖੇਤਰ ਦੇ ਵੱਡੇ ਮਗਰਮੱਛਾਂ ਨੇ ਕੁੱਲ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ 97 ਫੀਸਦੀ ਨੂੰ ਡਕਾਰ ਲਿਆ।

ਯਾਨੀ ਕਿ ਸਾਧਨਹੀਣ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਵਿੱਤੀ ਸਾਧਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਾਉਣ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਖੇਡੀ ਜਾ ਰਹੀ ਇਹ ਸਾਰੀ ਖੇਡ ਦਲਾਲਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਗੱਫੇ ਛਕਾਉਣ ਦੀ ਸਾਜਿਸ਼ ਹੈ।

2016 ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦਾ ਕਰਜ਼ਦਾਰਾਂ ਸਿਰ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਜ਼ਾ 81000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ। ਇਹ ਕਰਜ਼ਾ ਸਿਰਫ਼ 5 ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ 15000 ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਵਧਕੇ 81000 ਕਰੋੜ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸੈਲਫ਼ ਹੈਲਪ ਗਰੁੱਪਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਰਕਮ ਇਸਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਸਾਲ ਦੀ (2016) 87119 ਕਰੋੜ ਬਣਦੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਸਿਰ 2016 ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦਾ 1116 ਕਰੋੜ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਨਾਲੋਂ 137 ਫੀਸਦੀ ਵਾਧਾ ਸੀ। ਇਸਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਦੱਖਣੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰੱਤ ਨਿਚੋੜਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਨਵੇਂ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਵੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀਆਂ ਜਹਿਰੀਲੀਆਂ ਨਹੁੰਦਰਾਂ ਪਸਾਰ ਰਹੇ ਹਨ। 2015-16 ਦੇ ਅੰਕੜੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੀ ਭਾਰਤ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਤੀ ਕਰਜ਼ਦਾਰ ਔਸਤ 11425 ਰੁਪਏ ਸੀ ਜਦੋਂਕਿ ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਸਿਰ ਔਸਤ ਕਰਜ਼ਾ 15717 ਰੁਪਏ ਸੀ।

ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਅੰਦਰ ਤਿੱਖੇ ਹੋਏ ਖੇਤੀ ਸੰਕਟ ਦਰਮਿਆਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਦਾਰਿਆਂ ਨੇ ਕਿਰਤੀ-ਕਿਸਾਨਾਂ, ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਤੇ ਛੋਟੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀਆਂ 'ਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਅਸਰ ਪਾਉਣੇ ਹਨ ਤੇ ਹੁਣ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਿਸਾਨ ਮਜ਼ਦੂਰ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਤੇ ਚੇਤਨ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦੇ ਗਰੁ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਹਾਲਤ ਇਸ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਘੋਖਣ, ਇਸਦੀਆਂ ਅਰਥ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਅੰਗਣ ਤੇ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰ ਮਸਲਿਆਂ 'ਚ ਬਣਦਾ ਸਥਾਨ ਦੇਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ।